

Vastgoed voor Vrouwenopvang - Aanbevelingen voor nieuwe accommodaties voor residentiële zorg voor mishandelde vrouwen en hun kinderen

(bron: Minke Wagenaar e.a., Van Huis en Haard. Thoth, 2008, p. 142-143)

Uitgangspunt voor een verbetering van de huidige situatie is dat de sector Vrouwenopvang in accommodaties terecht komt die gedurende een termijn van 20-30 jaar blijven voldoen, ook bij veranderingen binnen de doelgroep en verandering in hulpverleningsconcepten. Dat vraagt om een ruime jas, een hoge architectonische kwaliteit en een hoog afwerking- en voorzieningenniveau.

Het wordt aanbevolen om:

1. het accommoderen van het wonen en de zorg te rekenen tot het primaire proces van hulpverlening;
2. een hoge kwaliteit van de fysieke leefomgeving te zien als vorm van hulpverlening;
3. in de ruimtelijke organisatie van de accommodatie de huisvesting van de vrouwen en hun kinderen te (onder)scheiden van de huisvesting van de zorg;
4. de vrouwen en hun kinderen te huisvesten in afzonderlijke (grote) woningen;
5. het collectieve te herpositioneren: van 'leefgroep' naar 'communitas';
6. de interne publieke ruimte in de accommodatie de nodige ruimte en een goede vorm te geven;
7. de hulpverlening uit te breiden met lichamelijke activiteiten en daartoe ondermeer een wellnessprogramma te faciliteren in of nabij de accommodatie;
8. ruime speelgelegenheid voor de kinderen te maken op drie niveaus: in de woning, in de interne openbare ruimte en in een (akoestisch afgeschermd) buitenruimte.

De aanbevelingen voor nieuwe accommodaties voor residentiële zorg voor mishandelde vrouwen en hun kinderen komen voort uit zowel de analyse van de bestaande accommodaties voor vrouwenopvang als het onderzoek 'Maat en baat van de vrouwenopvang' door Judith Wolf c.s. Dit laatste onderzoek heeft het mogelijk gemaakt om de architectonische blik te richten op de onderliggende structuur van de accommodaties en niet op de vierkante meters. Het heeft het architectuuronderzoek ook de nodige 'rugdekking' gegeven bij de bepaling van de onderzoeksthema's voor de gebouwanalyse. De (theoretische) onderbouwing van de belangrijkste aanbevelingen vindt plaats in het essay 'Van Huis en Haard'. Deze betreffen de relatie tussen de zorg en het wonen in een accommodatie en de positie van het collectieve.

A. Typologische aanbevelingen

- 1 Een woongebouw en een zorggebouw kunnen op verschillende manieren aan elkaar worden gekoppeld: overdekt in een atriumgebouw of via de buitenlucht met een eigen binnenhof. Het atrium of het binnenhof zijn de interne publieke ruimte van de instelling, waar allerlei onbenoemde activiteiten plaats kunnen vinden en de kinderen kunnen spelen. De flexibiliteit van het gebouw zit enerzijds in de overmaat van de woningen en in de overmaat van het zorggebouw, anderzijds in de relatieve scheiding tussen wonen en zorg. Daardoor wordt het mogelijk gemaakt dat de relatie tussen wonen en zorg steeds opnieuw kan worden onderzocht en getransformeerd, met weinig of geen bouwkundige ingrepen.

B. Stedenbouwkundige aanbevelingen

- 1 De locatiekeuze is belangrijk in relatie tot de voorzieningen die er in de woonomgeving beschikbaar zijn. Dit betreft vooral de voorzieningen die door de vrouwen en de kinderen worden gebruikt in het dagelijkse leven: winkels, scholen, kinderopvang, openbaar vervoer en zorg, met name een huisarts.
- 2 Voor de ligging in de buurt is het belangrijk dat de buitenruimte van de accommodatie niet direct grenst aan de privé-ruimte (tuin of gebouw) van 'gewone' bewoners en dat deze op voldoende afstand ligt. Dit vanwege de privacy van de buitenruimte en de geluidsoverlast die deze buitenruimte kan geven aan omwonenden.

C. Aanbevelingen voor het woongebouw

- 1 Het woongebouw bevat (in gebruik) zelfstandige woningen, die groot genoeg zijn voor een (on)volledig gezin met meerdere kinderen, waaronder pubers (60-75-120 m²), opdat na binnenkomst respectievelijk na doorstroming uit een korte periode van crisisopvang het gezin niet meer intern hoeft te verhuizen. Desgewenst kunnen er slaapkamers tijdelijk worden afgesloten. De woningen zijn groot genoeg om bezoek van andere vrouwen en kinderen te ontvangen en met voldoende speelruimte voor de kinderen in de woonkamer.
- 2 Strategische vragen gaan over aantallen, afmetingen in relatie tot huurprijs/huurtoeslag en onderlinge rangschikking van de woningen. Deze vragen zullen op lokaal niveau beantwoord moeten worden.

D. Aanbevelingen voor het zorggebouw

- 1 Het zorggebouw omvat de ruimten voor collectieve activiteiten van de vrouwen en kinderen. Deze collectieve ruimten kunnen omvatten: gemeenschappelijke (extra) woonkamer(s), keuken(s) en badkamer(s), wellness, fitness, speelzaal/gymzaal, activiteitenruimtes voor groepen, kinderwerk, bibliotheek, speeltheek, internetcafé, kledingwinkel.
- 2 Afhankelijk van de gewenste anonimiteit van de accommodatie kunnen een aantal voorzieningen met de omringende buurt worden gedeeld danwel in de buurt worden gehuisvest.
- 3 Het zorggebouw omvat de kantoren voor direct betrokken hulpverleners en leidinggevendenden, spreekkamers en ruimten voor huishoudelijke diensten.
- 4 De behoefte aan meer kantooruimte is afhankelijk van de plaatselijke situatie: is de instelling onderdeel van een zorgconcern of is het de enige accommodatie in een centrumgemeente. De intensiteit van de zorg is medebepalend voor het aantal hulpverleners in relatie tot het aantal cliëntsystemen. De tendens is een toenemende problematiek bij de opvangen vrouwen en hun kinderen.
- 5 Strategische vragen gaan over omvang en flexibiliteit van het zorggebouw en de relatie met de buurt.

E. Aanbevelingen voor de combinatie van wonen en zorg

- 1 Bij individueel wonen in plaats van wonen in een leef- of woongroep verschuift het collectieve proces van gedwongen contacten naar informele contacten op basis van een keuzemogelijkheid. De vormgeving van de collectieve voorzieningen en de 'interne publieke ruimte' is dan belangrijk. Voor het goed functioneren van een gemeenschappelijke woonkamer is een goede positionering ten opzicht van de (meerdere) looproutes van groot belang. Een dubbele routing tussen voordeur en privé-ruimte maakt het mogelijk te kiezen tussen ontmoeten of ontwijken van medebewoners.
- 2 De *interne publieke ruimte* is belangrijk voor het informele contact tussen de vrouwen, kinderen en hulpverleners. De interne publieke ruimte vormt ook een buffer tussen het woongebouw en de externe publieke ruimte, de straat. De interne publieke ruimte omvat alle verkeersruimte en onbenoemde ruimte in de accommodatie, zowel overdekt als in de buitenlucht. Het overgangsgedebied tussen het woongebouw en het zorggebouw maakt er deel van uit. Door een ruime maatvoering is er genoeg ruimte voor de kinderen om er in het zicht en gehoor van hun moeder te spelen. Het is de centrale ontmoetingsruimte voor vrouwen en kinderen, zonder programma en agenda. Een goede akoestiek is daarbij van wezenlijk belang, zowel binnen als buiten.

F. Aanbevelingen voor de voorzieningen voor kinderen

- 1 Door huisvesting in een individuele woning wordt de positie van het kind ten opzichte van de moeder en de groep wezenlijk anders van karakter dan in een leefgroep of groepswooning en méér overeenkomstig de gebruikelijke organisatie van een dagelijks leven in gezinsverband.
- 2 Op drie niveaus is er speelgelegenheid voor de kinderen te maken: in de individuele woning, in de interne openbare ruimte en in een (akoestisch afgeschermd) buitenruimte. Tijdens het spelen is er voor jonge kinderen een zicht- en roeprelatie met de moeder nodig, zowel in de privé-kamers als in de gemeenschappelijke ruimten als buiten. Het werkt alleen goed wanneer de moeder hiervoor haar eigen activiteiten niet hoeft te onderbreken of met andere vrouwen in de nabijheid kan zijn. Wanneer de verblijfspot van de moeder op een vanzelfsprekende manier gekoppeld is aan de speelplek van het kind zal ze daar ook langer willen blijven zonder het gevoel te krijgen dat ze 'wacht' totdat het kind is uitgespeeld. Tijdens het koken is de zicht- en roeprelatie met de moeder van groot belang voor de veiligheid van het kind.
- 3 Het is aan te bevelen om de buitenspeelruimte zoveel mogelijk voor de buurt af te schermen of inpanning te maken, door middel van een binnentuin of binnenplaats. Bij de huidige locaties gaan de meeste klachten van burens of buurt over het lawaai van de spelende, schreeuwende en ruziënde kinderen en luid pratende vrouwen.
- 4 Strategische vragen gaan over het spelen met buurt- en schoolkinderen. Dit zal in de crisisopvang minder een thema zijn vanwege het kortstondige verblijf dan bij de langduriger vervolgoopvang. Voor de wat grotere kinderen is ook het kunnen krijgen van bezoek van vriendjes en vriendinnetjes van school van belang. Bij de inrichting van een (extra) gemeenschappelijke speelplaats voor buurt en opvanghuis zal nagedacht moeten worden over het beheer en spelleiding.